

โลกทัศน์ของเจ้าฟ้าธรรมธิเบศร์ที่ปรากฏในพระนิพนธ์ ประเภทกาพย์เห่เรือและกาพย์ห่อโคลง The Worldviews of Prince Dhammathibet in His Royal Barge Procession Boat Songs (Kap Hae Rua) and Odyssey (Kap Ho Klong)

ณัฐวุฒิ คล้ายสุวรรณ (Natawut Klaisuwan)¹

อภิเดช สุผา (Aphidej Supha)²

Received: November 25, 2020

Revised: January 13, 2021

Accepted: March 25, 2021

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์โลกทัศน์ของเจ้าฟ้าธรรมธิเบศร์ที่ปรากฏในพระนิพนธ์ประเภทกาพย์เห่เรือและกาพย์ห่อโคลง ผลจากการศึกษาวิเคราะห์พบว่า เจ้าฟ้าธรรมธิเบศร์ได้แสดงโลกทัศน์ด้านต่าง ๆ ในพระนิพนธ์ประเภทกาพย์เห่เรือและกาพย์ห่อโคลง 5 ด้าน คือ โลกทัศน์ด้านความงาม โลกทัศน์ด้านธรรมชาติ โลกทัศน์ด้านพุทธศาสนา โลกทัศน์ด้านความรัก และโลกทัศน์ด้านสังคม

โลกทัศน์ด้านความงามปรากฏใน 2 ลักษณะ คือ ความงามของสตรี และความงามทางศิลปกรรม โลกทัศน์ด้านธรรมชาติปรากฏใน 2 ลักษณะ คือ ธรรมชาติเป็นสื่อชวนให้คิดถึงนาง และธรรมชาติเป็นสิ่งแวดล้อมให้ความรื่นรมย์ โลกทัศน์ด้านพุทธศาสนาปรากฏใน 3 ลักษณะ คือ ความเชื่อเรื่องกรรม ความศรัทธาของคนไทย

¹ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย

Faculty of Education, Mahamakut Buddhist University

² คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย

Faculty of Humanities, Mahamakut Buddhist University

ที่มีต่อพุทธศาสนา และความเชื่อในเรื่องที่ว่าหากทำผิดจะต้องตกนรก โลกทัศน์ด้านความรักปรากฏใน 2 ลักษณะ คือ ความรักทำให้มีความสุข และความรักทำให้เกิดทุกข์ สำหรับโลกทัศน์ด้านสังคมนั้นปรากฏให้เห็นถึงความเป็นอยู่ของพระมหากษัตริย์ และความเป็นอยู่ของนางในหรือนางสนมกำนัล

คำสำคัญ: โลกทัศน์, เจ้าฟ้าธรรมธิเบศร, ภาพยนตร์เรือ, ภาพยนตร์โคลง

Abstract

This article aims to analyse the worldviews of Prince Dhammathibet which were appeared in his literary works regarding the royal barge procession boat songs (Kap Hae Rua) and odyssey (Kap Ho Klong). The results of the analysis indicate that Prince Dhammathibet had demonstrated his different worldviews in his literary works into five characteristics: beauty, nature, Buddhism, love and society. For the worldviews regarding beauty, it was found in two characteristics: the beauty of women and arts. For the worldviews regarding nature, it was also found in two characteristics: the nature is a medium which gets involved with women; and it is a beauty which provides joyfulness. The worldviews regarding Buddhism were shown in three aspects: the belief in karma, Thai people's beliefs in Buddhism and the belief that is related to the punishment in hell. In terms of the worldviews regarding love, it was found in two characteristics: love offers happiness; and love creates suffering. Finally, the worldviews regarding society were represented through the lifestyle of the king and female attendants of the royal court.

Keywords: Worldview, Prince Dhammathibet, Kap Hae Rua, Kap Ho Klong

บทนำ

เจ้าฟ้าธรรมธิเบศร กวีเอกในสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลายทรงสร้างสรรค์งานวรรณคดีที่มีคุณค่าชิ้นมากมาย งานพระนิพนธ์ที่สร้างชื่อเสียงให้พระองค์มากที่สุดและเป็นที่ยึดจำกันได้มากที่สุดในหมู่คนไทย คือ กาพย์เห่เรือ โดยเฉพาะในบทที่ว่า

สุวรรณหงส์ทรงภู์ห้อย งามชดช้อยลอยหลังลินธุ์
เพียงหงส์ทรงพรหมินทร์ ลินลาเคลื่อนเดือนดาชม
(กรมศิลปากร, 2545, หน้า 201)

กาพย์บทนี้เจ้าฟ้าธรรมธิเบศรทรงกล่าวชมความงามของเรือสุวรรณหงส์ ทรงใช้ถ้อยคำได้ไพเราะ อ่านแล้วทำให้เกิดภาพพจน์ มองเห็นอาการเคลื่อนที่ไปอย่างแจ่มชัดบนผิวน้ำของเรือสุวรรณหงส์ซึ่งงามสง่าประดุจหงส์ทองอันเป็นพาหนะของพระพรหม ความไพเราะของกาพย์บทนี้จึงเป็นแรงบันดาลใจให้กวีในสมัยต่อมาแต่งกาพย์เห่เรือเลียนแบบเจ้าฟ้าธรรมธิเบศรกันทั้งสิ้น ทว่าบทที่กล่าวชมความงามของเรือสุวรรณหงส์ไม่มีผู้ใดที่ทำได้เสมอหรือดีกว่าเจ้าฟ้าธรรมธิเบศรเลยสักคน (ศุภร บุนนาค และสุริยา รัตนกุล, 2548, หน้า 29)

พระนิพนธ์ของเจ้าฟ้าธรรมธิเบศรมิได้มีเพียงกาพย์เห่เรือเท่านั้น หากยังมีเรื่องอื่น ๆ อีก ได้แก่ นันทโศกนิพนธ์คำหลวง พระมอญคำหลวง กาพย์ห่อโคลงนิราศธารทองแดง กาพย์ห่อโคลงนิราศธารโศก และเพลงยาว พระนิพนธ์เจ้าฟ้าธรรมธิเบศรดังที่กล่าวมานี้ หากแบ่งออกเป็นประเภทตามลักษณะคำประพันธ์สามารถแบ่งได้ 3 ประเภท คือ

1. พระนิพนธ์ประเภทคำหลวง
2. พระนิพนธ์ประเภทกาพย์เห่เรือและกาพย์ห่อโคลง
3. พระนิพนธ์ประเภทเพลงยาว

พระนิพนธ์เจ้าฟ้าธรรมธิเบศรทั้ง 3 ประเภท ล้วนมีความไพเราะแห่งถ้อยคำแสดงให้เห็นจินตภาพ ส่งผลให้ผู้อ่านเกิดอารมณ์และความรู้สึกร่วมไปกับเจ้าฟ้าธรรมธิเบศร เมื่อผู้อ่านเกิดอารมณ์และความรู้สึกร่วมไปกับพระองค์แล้วก็จะเห็นว่านอกจากเจ้าฟ้าธรรมธิเบศรจะแสดงความสามารถด้านการใช้สำนวนโวหารได้อย่างโดดเด่นแล้ว พระองค์ยังแสดงโลกทัศน์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับสิ่งที่อยู่รอบตัวเอาไว้

โลกทัศน์ หมายถึง ทศนะที่มนุษย์มีต่อสรรพสิ่งทั้งหลายทั้งปวงที่มนุษย์มีความสัมพันธ์ด้วย ไม่ว่าจะเป็นความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ด้วยกัน มนุษย์กับปรากฏการณ์ธรรมชาติ และความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งเหนือธรรมชาติ (กรรณิการ์ สาตรปรง, 2541, หน้า 5)

ทั้งนี้การศึกษาเรื่องโลกทัศน์จะช่วยให้ผู้ศึกษามองเห็นความรู้สึนึกคิดของคนไทยในสมัยนั้นว่า มีเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นออกมามากน้อยเพียงใด และความคิดของกวีสะท้อนให้เห็นสภาพทางสังคมชัดเจนเพียงใด (ปัญญา บริสุทธิ์, 2523, หน้า 2) นอกจากนี้ การศึกษาเรื่องโลกทัศน์ยังมีส่วนสำคัญต่อการศึกษาวรรณคดี กล่าวคือ ช่วยทำให้มองเห็นบุคลิกภาพของกวีได้ชัดเจนยิ่งขึ้น การศึกษาโลกทัศน์ของเจ้าฟ้าธรรมธิเบศรที่ปรากฏในพระนิพนธ์ประเภทกาพย์เห่เรือและกาพย์ห่อโคลงจะช่วยให้ผู้ศึกษาเห็นพระบุคลิกภาพของเจ้าฟ้าธรรมธิเบศรที่แตกต่างไปจากข้อมูลทางประวัติศาสตร์ และยังช่วยให้ศึกษาประวัติวรรณคดีได้สะดวกยิ่งขึ้น

โลกทัศน์ที่เจ้าฟ้าธรรมธิเบศรแสดงไว้เป็นสิ่งที่น่าสนใจเพราะจะช่วยให้เกิดแนวคิดและมองเห็นตัวอย่างที่ดีในการดำเนินชีวิต บทความวิจยนี้มุ่งวิเคราะห์โลกทัศน์ของเจ้าฟ้าธรรมธิเบศร โดยเฉพาะโลกทัศน์ที่ปรากฏในพระนิพนธ์ประเภทกาพย์เห่เรือและกาพย์ห่อโคลงเท่านั้น

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การศึกษาและวิเคราะห์เรื่องโลกทัศน์ของเจ้าฟ้าธรรมธิเบศรจากพระนิพนธ์ประเภทกาพย์เห่เรือและกาพย์ห่อโคลง ผู้วิจัยใช้แนวคิดเรื่องโลกทัศน์ของสุภาพร คงศิริรัตน์ (2553, หน้า 12) ที่กล่าวถึงโลกทัศน์ว่า หมายถึง ทศนะในการมองโลกและสังคมของบุคคลเป็นภาพของโลกหรือสังคมที่บุคคลรับรู้ โดยผ่านกระบวนการและระบบวิธีคิดในการประเมินคุณค่าสิ่งใดสิ่งหนึ่ง โดยมีพื้นฐานอันหล่อหลอมจากวัฒนธรรมแวดล้อมในสังคมที่บุคคลนั้นเติบโตมา อันได้แก่ ทศนะ ความคิด ความเชื่อ และค่านิยมทั้งของบุคคลและของสังคมนั้น ๆ โลกทัศน์จึงเป็นตัวกำหนดทิศทางชีวิตของแต่ละคน อีกทั้งเป็นตัวกำหนดทิศทางสังคมของมนุษย์ด้วย กล่าวอีกนัยหนึ่ง คือ การศึกษาโลกทัศน์เป็นการพยายามทำความเข้าใจว่ากลุ่มคนที่เรากำลังศึกษาอยู่นั้นมองสังคมและโลกรอบ ๆ ตัวเขาอย่างไร ทั้งนี้ผู้วิจัยจะใช้กรอบแนวคิดดังกล่าวดำเนินการวิจัยตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

การทบทวนวรรณกรรม

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพระนิพนธ์เจ้าฟ้าธรรมธิเบศรประภาพร กาพย์เห่เรือและกาพย์ห่อโคลง

ณัฐวุฒิ คล้ายสุวรรณ (2559, หน้า 33) กล่าวถึงกาพย์เห่เรือว่า เจ้าฟ้าธรรมธิเบศรทรงแต่งกาพย์เห่เรือเพื่อใช้เห่เรือพระที่นั่งของพระองค์ เมื่อครั้งตามเสด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ พระราชขิดาไปนมัสการพระพุทธบาทสระบุรี เนื้อความแบ่งได้ 2 ตอน คือ

ตอนที่ 1 เป็นบทชมเรือ ชมปลา ชมไม้ และชมคน

ตอนที่ 2 เป็นคำสรวลเสเฮ้อ เจ้าฟ้าธรรมธิเบศรทรงยกเรื่องพญาครุฑลักพานางกาไปยังวิมานฉิมพลีมาแต่งเป็นบทเห่กา ก็จากนั้นเป็นบทเห่สรวลเสเฮ้อและบทเห่ครวญ

ณัฐวุฒิ คล้ายสุวรรณ (2559, หน้า 34) กล่าวถึงกาพย์ห่อโคลงนิราศธารทองแดงว่า มีเนื้อหากล่าวถึงการพรรณนาชมความสวยงามของธรรมชาติระหว่างทางจากท่าเจ้าสนุกจนถึงธารทองแดง ซึ่งเป็นธารน้ำสายเล็ก ๆ และเป็นที่ตั้งของพระตำหนักธารเกษม อันเป็นที่ประทับของพระมหากษัตริย์สมัยอยุธยา เจ้าฟ้าธรรมธิเบศรทรงนิพนธ์วรรณคดีเรื่องนี้ ในคราวเดียวกันกับกาพย์เห่เรือและกาพย์ห่อโคลงนิราศธารโศก เนื้อความตอนต้นขาดหายไป เหลือแต่ตอนที่กล่าวถึงขบวนพยุหยาตราสถลมารค ขบวนช้าง เครื่องสูง นางกำนัล ที่เข้าร่วมขบวนไปพระพุทธบาท มีบทพรรณนาถึงสภาพชีวิตความเป็นอยู่ของสัตว์หลายชนิด มีบทพรรณนาพรรณไม้ ลำธาร ปลา ตลอดจนความร่มรื่นของธรรมชาติบริเวณธารทองแดง

น้อมนิจ วงศ์สุทธิธรรม (2549, หน้า 49) กล่าวถึงกาพย์ห่อโคลงนิราศธารโศกว่า เดิมเรียกกาพย์ห่อโคลงนิราศพระบาท เจ้าฟ้าธรรมธิเบศรแต่งขึ้นในคราวเดียวกันกับกาพย์เห่เรือ เนื้อความเริ่มด้วยการชมความงามของนางอันเป็นที่รักตามคติอินเดีย กล่าวคือ ชมความงามที่ละส่วนตั้งแต่ศีรษะจรดปลายเท้าแล้วสรุปว่า นางนั้นงามจนยากที่จะหาใครเทียม จากนั้นพรรณนาคำครวญไปตามลำดับเวลา แล้วรำพันถึงเวรกรรมที่ทำให้ทรงพลัดพรากจากนางโดยเลียนแบบทวาทศมาสแต่ละเดือนกว่า โดยเริ่มจาก 1 โมง เข้าไปจนถึงค่ำของวันใหม่ แล้วพรรณนาเป็นวันและเดือน ตั้งแต่เดือน 5 จนถึงเดือน 4 กล่าวถึงพิธีต่าง ๆ ที่กระทำการในแต่ละเดือน แล้วรำพันไปตามฤดูกาล ต่อมารำพันเป็นปี ๆ ตั้งแต่ปีชวดจนถึงปีกุน ต่อจากนั้นทรงกล่าวถึงการเสด็จประพาสธารโศก มีบทพรรณนาชมธรรมชาติพร้อมกับแทรกการรำพันถึงคนรักตามยุคต่าง ๆ 4 ยุค

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาโลกทัศน์

สุภาพร คงศิริรัตน์ (2558) ศึกษาเรื่อง โลกทัศน์ของลาวที่ปรากฏในคอลัมน์ “นานาชาติสาร” ของหนังสือพิมพ์เวียงจันทน์ใหม่ ผลการศึกษาในด้านโลกทัศน์ที่เกี่ยวข้องกับการปกครองพบว่า ลาวได้ผูกโยงชาติไว้กับความยึดมั่นศรัทธาต่อพรรคประชาชนปฏิวัติลาว ไว้อย่างเหนียวแน่น ความสำเร็จของการพัฒนาประเทศ คือ ความสำเร็จในการพัฒนาพรรค โลกทัศน์ที่เกี่ยวกับเศรษฐกิจลาวมองว่า การพัฒนาเศรษฐกิจตามแบบอย่างประเทศอื่น ๆ โดยไม่พิจารณาอย่างรอบคอบจะทำให้เกิดความเสียหายต่อประเทศชาติ ส่วนโลกทัศน์ทางด้านวัฒนธรรมพบว่า ลาวให้ความสำคัญกับวัฒนธรรมเป็นอย่างยิ่ง และมองว่าหากสูญเสียวัฒนธรรมก็เท่ากับเป็นการสูญเสียชาติลาว ทั้งนี้โลกทัศน์ต่าง ๆ ดังที่กล่าวมาล้วนสะท้อนให้เห็นถึงการปรับตัวตามกระแสโลกาภิวัตน์ภายใต้การชี้นำของพรรค

ศิริสาร เหมือนโพธิ์ทอง (2559) ศึกษาเรื่อง จารึกล้านนา: สารัตถะและโลกทัศน์ โดยวิเคราะห์จากจารึกล้านนาจำนวน 526 หลัก ผลการศึกษาในด้านโลกทัศน์ที่มนุษย์มีต่อมนุษย์พบว่า คนล้านนามีความศรัทธายึดมั่นในพุทธศาสนา มีวัดเป็นศูนย์กลางในการดำเนินชีวิต วัดและชุมชนต่างพึ่งพาอาศัยและช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ในส่วนของโลกทัศน์ที่มนุษย์มีต่อธรรมชาติพบว่า มนุษย์มีความผูกพันกับธรรมชาติและใช้ประโยชน์จากธรรมชาติในการดำเนินชีวิต โลกทัศน์ที่มนุษย์มีต่อสิ่งเหนือธรรมชาติพบว่า ชาวล้านนา มีความเชื่อว่าธรรมชาติมีอำนาจเร้นลับสามารถดลบันดาลให้เกิดสิ่งดีหรือไม่ดีแก่ชีวิตได้

Man และนันท์ชญา มหาขันธ (2561) ศึกษาเรื่อง ตำนานสร้างโลกของกลุ่มชนชาติไท-จ้วง: โลกทัศน์ ความเชื่อ และพิธีกรรม ผลการศึกษาพบว่า ตำนานสร้างโลกของกลุ่มชนชาติไท-จ้วง ได้แสดงให้เห็นโลกทัศน์ดั้งเดิมของกลุ่มชนดังกล่าวว่า อยู่ใต้อำนาจสิ่งเหนือธรรมชาติและมีความผูกพันกับธรรมชาติอย่างใกล้ชิด มีความเชื่อดั้งเดิมที่สัมพันธ์กับศาสนา มีประเพณีพิธีกรรมที่สะท้อนให้เห็นถึงบทบาททางสังคมและวัฒนธรรมมีการปรับเปลี่ยนค่านิยมแนวคิดไปตามสภาพการเปลี่ยนแปลงของสังคมและวัฒนธรรม

จากการทบทวนวรรณกรรมทำให้เห็นว่า การศึกษาเรื่องโลกทัศน์เป็นที่สนใจของนักวิชาการทั่วไป ทว่าการนำพระนิพนธ์ของเจ้าฟ้าธรรมธิเบศรประภทกาศพย์แห่งเรือและกาพย์ท้อโคลงมาศึกษาในประเด็นโลกทัศน์ ยังมีได้มีนักวิชาการให้ความสนใจ

เท่าที่ควร ดังนั้นการศึกษาเรื่องโลกทัศน์ของเจ้าฟ้าธรรมธิเบศรที่ปรากฏในพระนิพนธ์ประเภทภาพย่นเรือและภาพย่นห่อโคลง จะช่วยทำให้เกิดความเข้าใจถึงบุคลิกภาพของกวีและช่วยทำให้เข้าใจตัวบทวรรณคดีมากขึ้น

วิธีการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเอกสาร (documentary research) ผู้วิจัยได้กำหนดขั้นตอนและวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. ขอบเขตของเนื้อหาในการวิจัย

ผู้วิจัยใช้ภาพย่นเรือ ภาพย่นห่อโคลงนิราศธารทองแดง และภาพย่นห่อโคลงนิราศธารโศก พระนิพนธ์เจ้าฟ้าธรรมธิเบศร เป็นตัวบทในการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อหาโลกทัศน์ของเจ้าฟ้าธรรมธิเบศร เหตุที่ผู้วิจัยใช้ภาพย่นเรือ ภาพย่นห่อโคลงนิราศธารทองแดง และภาพย่นห่อโคลงนิราศธารโศก เพราะพระนิพนธ์ทั้ง 3 เรื่องนี้ เป็นวรรณคดีบริสุทธิ์ สามารถวิเคราะห์โลกทัศน์ของเจ้าฟ้าธรรมธิเบศรได้ชัดเจนที่สุด

2. การวิเคราะห์ข้อมูลและการนำเสนอผลการวิเคราะห์

ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลจากตัวบทตามกรอบแนวคิด จากนั้นนำเสนอผลการวิเคราะห์ในประเด็นต่าง ๆ เพื่อตอบวัตถุประสงค์การวิจัย แล้วนำเสนอผลการวิจัยในรูปแบบพรรณานาวิเคราะห์ (description analysis)

ผลการวิจัย

ผลการวิเคราะห์พระนิพนธ์เจ้าฟ้าธรรมธิเบศรประเภทภาพย่นเรือและภาพย่นห่อโคลงพบว่า เจ้าฟ้าธรรมธิเบศรได้แสดงโลกทัศน์ 5 ด้าน ดังนี้

1. โลกทัศน์ด้านความงาม

ความงามเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้ชีวิตเป็นสุข คนเราเมื่อได้สัมผัสกับความงามจิตใจก็จะสดชื่นแจ่มใสมีความสุข ดังเช่น เจ้าฟ้าธรรมธิเบศร เพราะในพระนิพนธ์ปรากฏหลายตอนว่า เมื่อพระองค์ทรงสัมผัสถึงความงาม จิตใจของพระองค์จะอ่อนโยน มีความสุขกับความงามนั้น โลกทัศน์ด้านความงามที่เจ้าฟ้าธรรมธิเบศรแสดงไว้ มีดังนี้

1.1 ความงามของสตรี ในชีวิตของเจ้าฟ้าธรรมธิเบศร มีสตรีมาเกี่ยวข้องกับพระองค์เป็นจำนวนมาก เจ้าฟ้าธรรมธิเบศรมีพระมเหสีตลอดจนพระสนมรวม 11 องค์ (ธนิธ อยู่โพธิ์, 2552, หน้า 10-11) แต่ละองค์จะต้องมีความงามตามแบบฉบับของเจ้าฟ้าธรรมธิเบศร กล่าวคือ ผิวสองสี เนื้ออ่อนนุ่ม ตางามคม เอบางร่างน้อย และมีผมหอม ดังที่ปรากฏในบทเห่ชมปลา ความว่า

น้ำเงินคือเงินยวง	ขาวพรายช่วงสีสำอาง
ไม่เทียบเปรียบโฉมนาง	งามเรื่องเรือเนื้อสองสี
	(กรมศิลปากร, 2545, หน้า 203)
เนื้ออ่อนอ่อนแต่ซื่อ	เนียน้องหรืออ่อนทั้งกาย
ใครต้องข้องจิตชาย	ไม่วายนึกตรึกตรึงทรวง
	(กรมศิลปากร, 2545, หน้า 203)

จากที่กล่าวมานี้เป็นความสวยงามด้านรูปร่างหน้าตา ทว่านางของเจ้าฟ้าธรรมธิเบศรยังมีความงามด้านความประพฤติอีกด้วย ความประพฤติที่วามนี้ คือ ความประพฤติตามแบบหญิงไทยในอุดมคติของชายไทย กล่าวคือ เป็นแม่บ้านแม่เรือน ดูแลปรนนิบัติสามีด้วยความรักและเอาใจใส่ ดังความจากกาพย์ห่อโคลงนิราศธารโศกว่า

เจ้าพี่สีมิ่งเข้า	ดูกับเข้าแลของหวาน
เสร็จเจ้าเอามากราน	หมอบพั่ววีที่เกษมสันต์
สีมิ่งเข้าเจ้าพี่หย่อม	ดูการ
เครื่องเข้าเล่าของหวาน	แต่งไว้
เสร็จเจ้าเข้ามากราน	กรายแซ่
โบกปัดพั่วให้	พินี่สำราญ
เพลหาโม่งเข้า	เรียนกินเข้าเจ้ามาคัล
ว่องไวใช้สอยขยัน	หานางใดไม่เหมือนเลย
ห่าโม่งยามเมื่อเข้า	เซยอร์
กินเข้าชมนวลสมร	หมอบเฝ้า
ว่องไวใช้สอยสอน	นางอื่น
หาสตรีเปรียบเจ้า	ห่อนได้เหมือนเลย
	(กรมศิลปากร, 2545, หน้า 262)

1.2 ความงามทางศิลปกรรม มีคำกล่าวว่าศิลปกรรมเป็นเครื่องช่วยบำรุงจิตใจให้พ้นจากความทุกข์โศก และช่วยบรรเทาความทุกข์ในโลกให้จางหาย (พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, 2555, หน้า 39) คำกล่าวนี้เป็นความจริง เมื่อเราอ่านบทเห่ชมเรือกระบวนในกาพย์เห่เรือแล้ว เราจะรู้สึกถึงความสง่างาม ความอลังการของศิลปกรรมไทย ภาพของเรือลำต่าง ๆ ช่วยทำให้จิตใจของผู้ที่ได้เห็นเกิดอารมณ์เบิกบาน และภาคภูมิใจในความงามของกระบวนเรือ ดังความว่า

พระเสด็จโดยแดนชล	ทรงเรือด้นงามเฉิดฉาย
กิงแก้วแพรวพรรณราย	พายอ่อนหยับจับงามนอน
นาวาแน่นเป็นชนิด	ลั่นรูปสัตว์แสนยาร
เรือรีวี่ทิวธงสลอน	สาครลั่นครื้นครื้นฟอง
เรือครุฑยุคนาคหัว	ลือลอยมาพาผันผยอง
พลพายกรายพายทอง	ร้องโห่เหอโห่เหมา
สมมุขมุขลีด้าน	เพียงพิมานผ่านเมฆา
ม่านกรองทองรจนา	หลังคาแดงแย้มมังกร
สมรรถไชยไกรกาบแก้ว	แสงแวววับจับสาคร
เรียบเรียงเคียงคู่จร	ดังร้อนฟ้ามาแดนดิน
สุวรรณหงส์ทรงภู้อย	งามชดช้อยลอยหลังสินธุ์
เพียงหงส์ทรงพรหมินทร์	ลิลลาคเลื่อนเตือนตาชม

(กรมศิลปากร, 2545, หน้า 201)

2. โลกทัศน์ด้านธรรมชาติ

สังคมไทยเป็นสังคมที่ต้องพึ่งพาอาศัยธรรมชาติ คนไทยจึงเห็นความสำคัญและสำนึกในบุญคุณของธรรมชาติ ตลอดจนมีโลกทัศน์ว่า ธรรมชาติเป็นที่พึ่งได้ทั้งทางกายและจิตใจ ยามใดที่ประสบกับความทุกข์ก็จะอาศัยธรรมชาติเป็นเครื่องประโลมใจให้คลายความทุกข์ (สมรรัตน์ พันธุ์เจริญ, 2542, หน้า 250) ทั้งนี้เจ้าฟ้าธรรมาธิเบศรได้แสดงโลกทัศน์ด้านธรรมชาติไว้ ดังนี้

2.1 ธรรมชาติเป็นสื่อชวนให้คิดถึงนาง ในบทเห่ชมปลาจากกาพย์เห่เรือ เมื่อเจ้าฟ้าธรรมาธิเบศรทรงเห็นฝูงปลาชนิดต่าง ๆ ก็ทำให้พระองค์ทรงคิดถึงนาง ดังความว่า

พิศพรรณปลาว่ายคล่ำ	คิดถึงเจ้าคร่ำอารมณ์
มัตสยายังรู้ซม	สมลาใจไม่พามา
นวลจันทร์เป็นนวลจริง	เจ้างามพริ้งยี่นวลปลา
คางเบือนเบือนหน้ามา	ไม่งามเท่าเจ้าเป็นชาย
เพียนทองงามตั้งทอง	ไม่เหมือนน้องห่มตาตพราย
กระแหแห่หางชาย	ตั้งสายสวาทคลาดจากสม
แก้มข้าข้าใครต้อง	อันแก้มน้องข้าเพราะชม
ปลาทุกทุกขอกกรรม	เหมือนทุกขที่พี่จากนาง
น้ำเงินคือเงินยวง	ขาวพรายช่วงสีอำว
ไม่เทียบเปรียบโฉมนาง	งามเรื่องเรื่อเนื้อสองสี
(กรมศิลปากร, 2545, หน้า 202)	

ในบทเห่ชมนกของกาพย์เห่เรือ เมื่อเจ้าฟ้าธรรมธิเบศรทรงเห็นธรรมชาติในเวลาเย็น ก็อาศัยธรรมชาตินั้นพรรณนาคลายความเหงาอันเนื่องมาจากคิดถึงนางดังความว่า

รอนรอนสุริยไฉ่	อัสดงค์
เรื้อยเรื้อยลับเมรุลง	คำแล้ว
รอนรอนจิตจำนง	นุชพี่ เพียงแม่
เรื้อยเรื้อยเรียมคอยแก้ว	คลิบคล้ายเรียมเหลียว
เรื้อยเรื้อยมารอนรอน	ทิพากระจะตกต่ำ
สนธยาจะใกล้ค่ำ	คำนึงหน้าเจ้าตราตรู
เรื้อยเรื้อยมาเรียงเรียง	นกบินเฉียงไปทั้งหมู่
ตัวเดียวมาพลัดคู่	เหมือนพ้อยู่ผู้เดียวดาย
(กรมศิลปากร, 2545, หน้า 205)	

ในบทเห่ครวญของกาพย์เห่เรือ ก็ปรากฏโลกทัศน์แนวนี้นั้นเช่นกัน ความว่า

รอนรอนสุริยคล้อย	สายัณห์
เรื้อยเรื้อยเรื่อแสงจันทร์	ส่องฟ้า
รอนรอนจิตกระสัน	เสียวสวาท แม่เอย
เรื้อยเรื้อยเรียมคอยถ้ำ	ที่นั่นห่อนเห็น

เรื่อยเรื่อยมารอนรอน	สุริยาจรเข้าสายัณห์
เรื่อรองส่องสีจันทร์	ส่งแสงกล้าน้ำพิศวง
ลิวลิวจันทร์แจ่มฟ้า	เหมือนพักตราหน้าพลผจง
สูงสววยรูปทรง	ส่งสีเจ้าเท่าสีจันทร์

(กรมศิลปากร, 2545, หน้า 211)

2.2 ธรรมชาติเป็นสิ่งแวดล้อมให้ความรื่นรมย์ ความสวยงามของธรรมชาติ ทำให้มีความรู้สึกสดชื่น ผ่อนคลาย และระบายอารมณ์ออกจากจิตใจผ่านตัวอักษร ดังเช่น ความสวยงามของลำธารในกาพย์ห่อโคลงนิราศธารทองแดง ทำให้เจ้าฟ้าธรรมธิเบศร พอใจในความสวยงามและมีความสุข ดังความว่า

ธารไหลใสสะอาด	มีฉาชาติตาขนานา
หวั่นว้ายกินไคลคลา	ตามกันมาให้เห็นตัว
ธารไหลใสสะอาดน้ำ	รินมา
มีฉาชาติตานา	หวั่นหวัย
จอกสร่ายกินไคลคลา	เซยหมู่
ตามคูมาคล้ายคล้าย	ผุดให้เห็นตัว
นั่งเล่นเห็นหมู่ปลา	พรั่งพรมาเหล่าเหลือหลาย
กินเข้าเอาไปรายปราย	ปลามาได้เห็นตัว
นั่งชมปลาหมัวหมู่	เรียงราย
พรั่งพรมาเหลือหลาย	ว้ายหวัย
กินเข้าเอาไปรายปราย	ลงบ่อย
ปลาว่ายน้ำได้ทั้ง	ห่อเข้าดูปลา

(กรมศิลปากร, 2545, หน้า 243)

นอกจากความสวยงามของลำธารแล้ว ความสวยงามของพรรณไม้ก็ทำให้ เจ้าฟ้าธรรมธิเบศรมีความสุขสดชื่นไม่แพ้กัน ดังที่ทรงกล่าวไว้ในกาพย์ห่อโคลงนิราศ ธารทองแดงว่า

เที่ยวเล่นเป็นเกษมสุข	แสนสิ่งสนุกปลูกใจหวัง
เร่ร้ายผายผาดผ้าง	หัวกริกรื่นชื่นชมไพร

สุขเกษมเปรมหน้าเหลือบ	ลิ้มหลัง
แสนสนุกปลูกใจหวัง	วังหรี
เดินร้ายผายผันยัง	ชายป่า
หวั่วร่อรินขึ้นชี	ล่องนิ้วชวนแล

(กรมศิลปากร, 2545, หน้า 220)

3. โลกทัศน์ด้านพุทธศาสนา

คนไทยมีความผูกพันกับพุทธศาสนามาเป็นเวลายาวนาน ฉะนั้นจึงนำพุทธปรัชญาอย่างง่าย ๆ มาแทรกไว้ทั่วไป (รินฤทัย สัจจพันธุ์, 2556ข, หน้า 89) เจ้าฟ้าธรรมธิเบศร์ก็เช่นกัน พระองค์ได้แสดงโลกทัศน์ดังกล่าวเอาไว้ในพระนิพนธ์โลกทัศน์ด้านความเชื่อทางพุทธศาสนาของเจ้าฟ้าธรรมธิเบศร ปรากฏดังนี้

3.1 ความเชื่อเรื่องกรรม คือ กรรมทำให้พลัดพราก เจ้าฟ้าธรรมธิเบศรทรงมีความเชื่อว่า เหตุที่พระองค์ต้องพลัดพรากจากนางอันเป็นที่รัก เพราะมีสาเหตุมาจากเวรกรรม ดังที่ทรงกล่าวไว้ในบทเห่สังวาสและบทเห่ครวญ ความว่า

อกเอ๋ยเคยสังวาส	กรรมบ่าราศคลาดคลาสมร
นับเดือนเลื่อนปีจร	ห่อนเห็นแล้วแก้วตาเรียม

(กรมศิลปากร, 2545, หน้า 210)

เวรามาทันแล้ว	จึงจำแคล้วแก้วโกมล
ให้แค้นแสนสุดทน	ทุกข์ถึงเจ้าเศร้าเสียดาย

(กรมศิลปากร, 2545, หน้า 213)

3.2 ความศรัทธาของคนไทยที่มีต่อพุทธศาสนา คนไทยมีความผูกพันและศรัทธาในพระพุทธศาสนาอย่างฝังลึกในจิตใจ และเป็นกิจวัตรประจำวันของคนไทยตั้งแต่นานมาแล้ว ทุกเช้าจะต้องสวดมนต์ไหว้พระ ดังความจากกาพย์ห่อโคลงนิราศธารโศกว่า

ย่าม้องเข้าเจ้าพี่เอ๋ย	พี่ย่อมเคยเชยพักตรา
จุดไฟให้บูชา	พระพุทเจ้าเจ้าเคยเตือน
จตุรารุณเรื่องเรื่อง	เพลา
เรียมย่อมชมพักตรา	นั่งน้อม

จุดไฟให้บูชา
พระพุทธเจ้าเจ้าหัย้อม

นบนอบ
นั่งเฝ้าคอยเตือน
(กรมศิลปากร, 2545, หน้า 261)

นอกจากนี้ ในเดือน 4 มีพิธีตรุษ มีการทำบุญสงฆ์น้ำพระ และมีการถวาย
ข้าวบิณฑ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความศรัทธาของคนไทยที่มีต่อพระพุทธศาสนาอีกเช่นกัน
ดังความว่า

เดือนสี่พิธีตรุษ
ชำระพระชินศรี

เจ้างามสุดสุดผาดดี
หมดผงเฝ้าเข้าบิณฑถวาย

การบุญผคุณมาค้อง
ชาวสุดสุดผาดดี
ชำระสระสรสสี
ผงเฝ้าเท่าหมดแล้ว

นารี
ส่องแก้ว
พุทธรูป
แต่งเข้าบิณฑถวาย

(กรมศิลปากร, 2545, หน้า 274)

3.3 ความเชื่อในเรื่องที่ว่าหากทำผิดจะต้องตกนรก นรก คือ ภูมิของผู้ที่เสวย
ทุกข์เข็ญด้วยบาปที่เคยกระทำ เป็นแหล่งความทุกข์ มีภาวะอันร้อนรน กระวนกระวาย
เป็นอบายภูมิอย่างหนึ่งในอบายภูมิ 4 คือ นรกภูมิ ตีรจนาภูมิ เปรตภูมิ และอสุรกายภูมิ
(เศรษฐวัฒน์ อุทธา, 2557, หน้า 105) ความเชื่อเรื่องนรกนี้เห็นได้จากบทสนทนา
เกี่ยวพาราสิกันระหว่างพญาครุฑกับนางกากี ซึ่งตอนนั้นนางกากีเป็นมเหสีของพระเจ้า
พรหมทัต แต่พญาครุฑหลงรักจึงลอบเข้าหานางในปราสาทเพื่อชักชวนนางให้ไปอยู่
กับตน ฝ่ายนางกากีก็มีใจให้พญาครุฑ แต่แสร้งกล่าวว่าการกระทำของพญาครุฑดังนี้
เป็นการกระทำที่ผิดและจะทำให้ตกนรก พฤติกรรมของพญาครุฑกับนางกากีดังกล่าวนี้
เทพมนตรี ลิมปพยอม (2543, หน้า 79) ได้กล่าวไว้ว่า คือ เจาสะทอนตัวตนของ
เจ้าฟ้าธรรมธิเบศรกับเจ้าฟ้าสังวาลย์ บทเห่กากีที่กล่าวถึงนี้มีความว่า

กากีกรบ้องปัด
ไยจึงมาย้อยุด
ไม่เกรงพระปิ่นมกุฎ
มาอาจออกคำพร้อง

กรครุฑ
เหนียวน้อง
จอมราชเลณนา
ล่อเลี้ยวเจรจา

กาگیرป้องกัน	ต้องล้มผลด้วยปากษา
เสียวชานดาลกริชา	มานะใจให้อัประมาณ
ตอปรสพจนวาทิ	ตัวเจ้านี้โอหังการ
ไม่เกรงพระภูบาล	ทั้งภัยพาลในอบาย
ถึงเป็นชายชาญสุกา	ไม่เจตนาอย่าพักหมาย
ฝ่ายเจ้าก็เลิศชาย	สายสุริยวงศ์พงศ์เทวัญ
สวดยทิพย์พิมานทอง	ฝูงนางน้องล้วนสาวสวรรค์
ไม่ควรมาผูกพัน	จะพากันตจนรณาคดี
	(กรมศิลปากร, 2545, หน้า 208)

4. โลกทัศน์ด้านความรัก

มีคำกล่าวว่าความรักเป็นของหอมหวาน แต่ก็อาจกลายเป็นของขมขื่นได้ หากความรักเปลี่ยนแปลงไป เจ้าฟ้าธรรมธิเบศร์ได้แสดงโลกทัศน์ด้านความรักไว้ใน พระนิพนธ์ 2 ลักษณะ คือ

4.1 ความรักทำให้มีความสุข คนเราเมื่อสุขสมหวังกับความรัก ก็จะดำรงชีวิตอยู่ได้ด้วยความสุข ไม่ว่าจะทำอะไรก็จะมีแต่ความสดชื่น แจ่มใส ดังเช่น เจ้าฟ้าธรรมธิเบศร์ ในยามที่ความรักของพระองค์สมหวัง พระองค์ก็มีความสุข ดังนั้นจึงทรงพรรณนาให้เห็นว่า ชีวิตตลอดทั้งวันของพระองค์มีแต่ความสุข ดังที่ปรากฏในกาพย์ห่อโคลงนิราศธารโศกกว่า

โมงเช้าแล้วเจ้าพี่	เจ้าถ้วนถี่ดีการเรือน
หญิงใดไม่มีเหมือน	ใช้สอยดีพี่เคยชม
โมงหนึ่งคะนิงเจ้าเร่ง	สติเพื่อน
เจ้าถ้วนถี่การเรือน	สั่งชี้
หญิงใดไม่มีเหมือน	นางเนตร
รู้นพครบการพี่	ช่วยต้องใจชม
	(กรมศิลปากร, 2545, หน้า 261)

ทุ่มหนึ่งย้อมคลึงเกล้า	เนื้อพี่เจ้าเข้าแนบเนียน
สาวล่อมย้อมจุดเทียน	ถือเทียนไว้ให้สุบยา
ทุ่มหนึ่งพี่ย้อมเกล้า	คลึงเศียร
จุกอดอรอนอนเนียน	แนบไว้

สาวลม่อมย่อมจุตเทียน
เจ้าจับเทียนไว้ให้

ยาวยี่น
พินัยุบยา

(กรมศิลปากร, 2545, หน้า 264)

ในบทเห่ครวญได้สะท้อนให้เห็นว่า เจ้าฟ้าธรรมธิเบศรทรงมีความสุขเป็นยิ่งนัก
ยามที่นางอันเป็นที่รักของพระองค์อยู่เคียงข้าง ดังความว่า

เวยอ่อนช้ออ่อนงศ์
หาไหนไม่เทียมทัน
ขาวสุดพุดจีบจิ้น
หึ่งวังเขาซังนัค

โฉมอนงค์ทรงสาวสวรรค์
ขวัญเนตรพินัยุบรัก
เจ้ามีสินพมิศักดิ์
แต่พรีรักเจ้าคนเดียว

(กรมศิลปากร, 2545, หน้า 211)

4.2 ความรักทำให้เกิดทุกข์ คู่รักทุกคู่เมื่อได้อยู่ใกล้กันก็จะมีความสุข
หากต้องจากกันเมื่อใด ความทุกข์ก็จะเกิดขึ้นทันที สำหรับเจ้าฟ้าธรรมธิเบศรนั้น
จะทรงเป็นทุกข์อย่างมากในยามที่พระองค์กับนางอันเป็นที่รักต้องพลัดพรากจากกัน
ดังที่ทรงกล่าวไว้ในกาพย์ห่อโคลงนิราศธารโศกว่า

ติส้องสองโมงบ้าย
ร้อนรนบ่นครวญหา
ติส้องโมงบ้ายก้อง
พี่ชายฟายน้ำตา
ร้อนรนบ่นถามหา
พี่ห่างแก้วแล้วน้อง
เพลาสามโมงเย็น
เขาลามความกังวล
เพลาสूरียบ้ายเปื้อง
เพื่อนเห็นเป็นทุกข์ทน
ถึถามความกังวล
บอกไปได้เลยหน้า

ทุกข์พี่ชายฟายน้ำตา
ไกลพี่แล้วแก้วกลอยใจ
แครงมา
ร่ำร้อง
สายสวาท
แน่งน้อยนงคราญ
เพื่อนเรียมเห็นเป็นทุกข์ทน
จะบอกไปไปได้เลย
เวहन
บ่นบ้า
ทนทเวช
เพื่อนเลี้ยวเดินหนี

(กรมศิลปากร, 2545, หน้า 263)

5. โลกทัศน์ด้านสังคม

วรรณคดีกับสังคมมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดชนิดแยกกันไม่ออก เพราะนักประพันธ์ซึ่งเป็นคนที่อยู่ในสังคมย่อมนำประสบการณ์ หรือความรู้สึกนึกคิดที่ได้จากสังคมมากล่าวไว้ในงานประพันธ์ของตน ไม่ว่าจะเป็นทางตรงหรือทางอ้อม (ทวีศักดิ์ ปิ่นทอง, 2556, หน้า 3) นอกจากนี้ มณีนีปุ่น พรหมสุทธิรักษ์ (2553, หน้า 24-25) ได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างวรรณคดีกับสังคมเอาไว้ว่า วรรณกรรมกับสังคมเป็นสิ่งที่มีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด ทั้งนี้เพราะวรรณกรรมเป็นสมบัติของชาติที่ผลิตขึ้นเพื่อเสนอแก่นชาตินั้น ๆ ให้ได้อ่านได้ฟังกัน ผู้แต่งมักสร้างฉากและวิถีชีวิตของตัวละครให้ใกล้เคียงกับผู้อ่านผู้ฟัง จึงมักมีผู้กล่าวอยู่เสมอว่าวรรณกรรมเป็นภาพสะท้อนสังคมหรือเป็นกระจกส่องภาพของคนในสังคมแต่ละยุคสมัย และได้บันทึกไว้เป็นหลักฐาน มีคุณค่าเปรียบเหมือนเป็นจดหมายเหตุให้คนรุ่นหลังได้มองเห็นชีวิตในแง่มุมที่ประวัติศาสตร์ไม่ได้บันทึกไว้ ซึ่งพระนิพนธ์ประเภทกาพย์เห่เรือและกาพย์ห่อโคลงของเจ้าฟ้าธรรมธิเบศร ได้แสดงโลกทัศน์ด้านสังคมไว้หลายประการ เช่น

5.1 ความเป็นอยู่ของพระมหากษัตริย์ เจ้าฟ้าธรรมธิเบศรได้แสดงให้เห็นว่าพระมหากษัตริย์ เวลาจะเสด็จไปยังที่แห่งใดต้องไปเป็นขบวนพร้อมทั้งฝ่ายหน้าและฝ่ายใน มีขบวนเกียรดิยศแวดล้อม เสด็จประทับในพระราชพาหนะที่อลังการ สวยงาม ซึ่งความจากกาพย์เห่เรือได้แสดงให้เห็นถึงขบวนเสด็จพระราชดำเนินโดยกระบวนพยุหยาตราชลมารค ความว่า

ปางเสด็จประเวศด้าว	ชลาลัย
ทรงรัตนพิमानไชย	กึ่งแก้ว
พรั่งพร้อมพวงพลไกร	แห่นแห่
เรือกระบวนต้นแพรว	เพริศพรั่งพายทอง
พระเสด็จโดยแดนชล	ทรงเรือต้นงามเฉิดฉาย
กึ่งแก้วแพรวพรรณราย	พายอ่อนหยับจับงามอง
นาวาแน่นเป็นชนัด	ล้วนรูปสัตว์แสนยาก
เรือริ้วทิวธงสลอน	สาครลั่นครื้นครื้นฟอง
เรือครุฑยุคนาคหัว	ลิวลอยมาพาผันผยอง
พลพายกรายพายทอง	ร้องไห้เห่โอ้เห่มา

สรุमुखลีด้าน	เพียงพิมานผ่านเมฆา
ม่านกรອງทองรจนา	หลังคาแดงแย้มมังกร
สมรรถไชยไกรกาบแก้ว	แสงแวววับจับสาคร
เรียบเรียงเคียงคู่จร	ดั่งร้อนฟ้ามาแดนดิน
สุวรรณหงส์ทรงภู์ห้อย	งามชดช้อยลอยหลังสินธุ์
เพียงหงส์ทรงพรหมินทร์	ลินลาเคลื่อนเดือนตาชม
เรือไชยไว้องวัง	รวดเร็วจริงยิ่งอย่างลม
เสียงเล่าเร้าระดม	ห่มท้ายเย็นเดินคู่กัน
คชสิทธิ์ผาดแผ่น	ดูตั้งเป็นเห็นขบขัน
ราชสิทธิ์ที่ยืนยัน	คันสองคู่ดูยิ่งยง

(กรมศิลปากร, 2545, หน้า 201-202)

ขณะที่ภาพเห่เรือแสดงให้เห็นถึงขบวนเสด็จพยุหยาตราชลมารคในภาพย่อโคลงนิราศธารทองแดงก็แสดงให้เห็นถึงขบวนเสด็จพยุหยาตราสถลมารคอันแวดล้อมไปด้วยขบวนช้าง เครื่องสูง ธงชัย ธงฉาน ปี่ กลองชนะ สนมกำนัล นางห้าม ดังความว่า

เกลื่อนกรูหมู่จตุรงค์	เปนก้นกงเรียบเรียงไป
ทรงช้างระวางใน	เทพลีลาหลังคาทอง
เกลื่อนกรูหมู่แห่ห้อม	เรียงไสว
เสด็จพุดตาลทองไคล	หว่างเขรื่อง
ทรงช้างระวางใน	มีชื่อ
เทพลีลาเยื้อง	อย่างแห่นหลังดี
เครื่องสูงพรพาพิศพราย	ชมชุมสายซ้ายขวาเคียง
ธงไชยธงฉานเรียง	ปี่กลองชนะตะต้องครีม
กลองทองตีครุ่มครื้น	เดินเรียง
จำตะเดิงเดิงเสียง	ครุ่มครื้น
เสียงปี่เรื้อยเพียง	กระเวก
แตรรันแตรรันแตรฝรั่งขึ้น	หู้หู้เสียงสังข์

นักสนมกรมชะแม่มี่	ชี้ข้างกูปรูปโลมใจ
พักตราอ่าผ่องใส	นุ่งห่มโอโสภาจริง
นักสนมกรมชะแม่มเจ้า	ทั้งหลาย
ชี้ข้างกูปดาวราย	แจ่มหน้า
พักตราผ่องใสสาย	สุดสวาท
นุ่งห่มโอโง่งผ้า	อร่ามริ้วทองพราย
เพริศเพราเหล่านางห้าม	รูปทรงงามตามเสด็จไป
ผมมวยรวรยริมไร	ม่านปีกนกกวางวัง
เพริศเพราเหล่าฝ่ายห้าม	งามนัก
รูปร่างตามแลลักษณ์	ลูปทอง
ผมมวยรวรยไรรรค	ชาเยศ
ม่านปีกนกปกป้อง	หอหุ้มคลุมเดิน

(กรมศิลปากร, 2545, หน้า 219-220)

5.2 ความเป็นอยู่ของนางในหรือนางสนมกำนัล ภาพยนตร์โคลงนิราศธารทองแดงได้สะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตของนางเหล่านี้ เช่น ในตอนอาบน้ำมักจะถูมั้นไว้ทรงผมปัก และผัดหน้านวล ดังความว่า

นางนางตักน้ำท่า	อาบองค์
ขัดขม้นเหลืองบรรจง	ลูปน้ำ
หวีเกล้าเอาเทริดทรง	ผมปัก
ผัดหน้านวลงามล้ำ	ยั่วเย้าใจชาย

(กรมศิลปากร, 2545, หน้า 247)

อภิปรายผล

การศึกษาโลกทัศน์ที่ปรากฏจากภาพยนตร์เรื่องนี้ทำให้ได้ความรู้ว่า เนื้อหาส่วนหนึ่งจากภาพยนตร์เรื่องนี้จะใช้ในการเสด็จพระราชดำเนินโดยกระบวนพยุหยาตราชลมารคของพระมหากษัตริย์ ทั้งนี้เห็นได้จากชื่อเรือต่าง ๆ เป็นเรือพระที่นั่งและเรือหลวงทั้งสิ้น ความเห็นของผู้เขียนสอดคล้องกับความเห็นของรินฤทัย สัจจพันธุ์ (2556ก, หน้า 25) ที่กล่าวว่า บทเห่เรือของเจ้าฟ้าธรรมาธิเบศรมิใช่บทเห่เรือเล่นเพราะกระบวนเรือที่ปรากฏ

ล้วนเป็นกระบวนเรือในพระราชพิธีทั้งสิ้น ผู้อื่นจะจัดกระบวนเรือเช่นนี้ไม่ได้ แต่ในฐานะที่เจ้าฟ้าธรรมธิเบศทรงเป็นพระมหากษัตริย์ จึงน่าจะได้ตามเสด็จไปในกระบวนพยุหยาตราของพระเจ้าบรมโกศ ส่วนบทเห่เรือเล่นในการเสด็จประพาสส่วนพระองค์ น่าจะมีเฉพาะบทเห่กาพย์และบทสังวาสเท่านั้น ความรู้ที่น่าสนใจอีกประการหนึ่ง คือ ความรู้เรื่องธรรมชาติวิทยา ได้แก่ ความรู้เรื่องสัตว์และพรรณไม้ต่าง ๆ ที่ปรากฏในบทเห่ชมปลาเห่ชมไม้ เห่ชมนก กาพย์ห่อโคลงนิราศธารโศก กาพย์ห่อโคลงนิราศธารทองแดงที่ทำให้พอมองเห็นลักษณะโดยทั่วไปของสัตว์และพรรณไม้ต่าง ๆ ซึ่งบางชนิดเหลือเพียงชื่อเพราะปัจจุบันสูญพันธุ์ไปแล้ว

นอกจากนี้ ผลการศึกษาของผู้วิจัยยังสอดคล้องกับผลการศึกษาของพระสุหมสุวทโกล และณัฐฤติ คล้ายสุวรรณ (2563, หน้า 452) ที่กล่าวว่า วรรณกรรมประเภทกาพย์ทั้ง 3 เรื่องของเจ้าฟ้าธรรมธิเบศ คือ กาพย์เห่เรือ กาพย์ห่อโคลงนิราศธารทองแดง และกาพย์ห่อโคลงนิราศธารโศก ได้สะท้อนให้เห็นวัฒนธรรมและความเป็นอยู่ของผู้คนในสมัยนั้น ซึ่งก็คือ ผู้คนในสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลายว่ามีความผูกพันกับพระพุทธศาสนา จึงได้นำเอาหลักธรรมคำสอนมาประพฤติปฏิบัติ และเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ โดยคนในสมัยอยุธยาจะมีความเชื่อว่า การที่ตนต้องพลัดพรากจากคนรักเป็นเพราะเวรกรรม และการพลัดพรากจากคนรักก็ทำให้เกิดทุกข์

เนื่องจากสังคมไทยปกครองด้วยระบอบพระมหากษัตริย์ จึงมีวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับราชสำนักอยู่มาก ซึ่งบางอย่างก็ยังได้รับการสืบทอดต่อมาจนถึงปัจจุบัน เช่น ประเพณีสิบสองเดือน การจัดกระบวนพยุหยาตราชลมารคและสถลมารค นอกจากนี้ เรายังได้เห็นวิถีชีวิตของสตรีชั้นสูงในราชสำนัก ทำให้รับรู้ถึงเอกลักษณ์ของพวกเขาคือ เขาเหล่านั้นจะต้องมีคุณสมบัติของกุลสตรี กล่าวคือ เก่งการบ้านการเรือน การร้อยดอกไม้ การทรงมาลัย การอบรำผ้าให้มีกลิ่นหอม และดูแลตนนับถือสามีให้มีความสุข ที่กล่าวมานี้ คือ คุณสมบัติของสตรีที่ชายไทยในสมัยอยุธยาต้องการ ทั้งนี้ เครื่องนุ่งห่มก็เป็นปัจจัยหนึ่งที่แสดงให้เห็นถึงวัฒนธรรมของไทย ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นวัฒนธรรมของสตรีชั้นสูงในราชสำนัก ที่เห็นได้จากตัวบทก็คือ สตรีชั้นสูงในสมัยอยุธยาตอนปลายมักนิยมห่มคาด ซึ่งเป็นของมีคุณค่าและราคาแพง หรือการห่มสบั๊กก็ต้องห่มสบั๊กที่มีสีสันสวยงามเป็นที่ต้องตาต้องใจของผู้ที่ได้เห็น

ข้อเสนอแนะการวิจัย

ข้อเสนอแนะทั่วไป

ควรนำผลการวิจัยไปใช้ในการเรียนการสอนรายวิชาภาษาไทยของนักเรียนในระดับมัธยมศึกษา เพื่อให้นักเรียนได้ศึกษาโลกทัศน์ของเจ้าฟ้าธรรมธิเบศรในด้านต่าง ๆ

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยในอนาคต

ควรมีการวิจัยเรื่องโลกทัศน์จากพระนิพนธ์ของเจ้าฟ้าธรรมธิเบศรประเภทอื่น ๆ คือ พระนิพนธ์ประเภทคำหลวง และพระนิพนธ์ประเภทเพลงยาว เพื่อจะได้เห็นโลกทัศน์ของเจ้าฟ้าธรรมธิเบศรในมุมมองอื่น ๆ

มหาวิทยาลัยบูรพา
Burapha University

รายการอ้างอิง

- กรมศิลปากร. (2545). *วรรณกรรมสมัยอยุธยา เล่ม 3* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- กรณีการ์ สารตรุง. (2541). *ราชาธิราช สามก๊ก ไซฮั่น โลกทัศน์ชนชั้นนำ*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- ณัฐวุฒิ คล้ายสุวรรณ. (2559). *วรรณกรรมสมัยอยุธยาตอนปลาย*. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- ทวีศักดิ์ ปิ่นทอง. (2556). *วรรณคดีกับสังคมไทย* (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: ภาควิชาภาษาไทยและภาษาตะวันออก มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- เทพมนตรี ลิ้มปวยอ. (2543). *การบ้านการเมืองเรื่องเจ้าฟ้ากุ้ง* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: มติชน.
- ธนิต อยู่โพธิ์. (2552). *พระประวัติและพระนิพนธ์เจ้าฟ้าธรรมาธิเบศร*. กรุงเทพฯ: ศิลปาบรรณาการ.
- น้อมนิจ วงศ์สุทธิธรรม. (2549). *วรรณกรรมนิราศ* (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ปัญญา บริสุทธิ. (2523). *โลกทัศน์ของคนไทยวิเคราะห์จากวรรณคดีคำสอนสมัยสุโขทัย*. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- พระสุขุม สุขวาทโก และณัฐวุฒิ คล้ายสุวรรณ. (2563). *วัฒนธรรมไทยในวรรณกรรมประเภทกาพย์ของเจ้าฟ้าธรรมาธิเบศร. ใน ปรัชญาสุวรรณภูมิ: กระบวนทัศน์พระพุทธศาสนาเพื่อพัฒนาชีวิตในศตวรรษที่ 21*. นครปฐม: สาสะพิมพ์การ.
- มงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ. (2555). *บทเสภาสามัคคีเสวก ตอนวิศกรรมา. ใน หนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐานภาษาไทย วรรณคดีวิจักษ์ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ สกสค. ลาดพร้าว.
- มณีปิ่น พรหมสุทธิรักษ์. (2553). *ลักษณะของวรรณคดีไทย. ใน เอกสารการสอนชุดวิชาพัฒนาการวรรณคดีไทย หน่วยที่ 1-7* (พิมพ์ครั้งที่ 9). นนทบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- Man, O. นันทขญา มหาจันทร์. (2561). *ตำนานสร้างโลกของกลุ่มชนชาติไท-จ้วง: โลกทัศน์ ความเชื่อ และพิธีกรรม. วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา, 16(52), 304-328.*

- รินฤทัย สัจจพันธุ์. (2556ก). *ภาพย่นที่เรือจากสมัยอยุธยาถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช*. กรุงเทพฯ: แสงดาว.
- รินฤทัย สัจจพันธุ์. (2556ข). *ความรู้ทั่วไปทางภาษาไทย ตอนที่ 3 วรรณคดีไทย* (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ศิริสาร เหมือนโพธิ์ทอง. (2559). *จารึกล้านนา: สารัตถะและโลกทัศน์*. ดุษฎีนิพนธ์ปริญญาดุริยางค์บัณฑิต, สาขาวิชาไทยศึกษา, คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, มหาวิทยาลัยบูรพา.
- ศุภร บุนนาค และสุริยา รัตนกุล. (2548). *สุนทรียภาพจากเจ้าฟ้ากุ้ง* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: สถาพรบุ๊คส์.
- เศรษฐวัฒน์ อุทธา. (2557). *ไตรภูมิ พิพิธทัศน์พุทธจักรวาลทัศน์*. กรุงเทพฯ: เอเธนส์พับลิชชิง.
- สมรรัตน์ พันธุ์เจริญ. (2542). *พื้นฐานวรรณคดีไทย*. กรุงเทพฯ: ภาควิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ สถาบันราชภัฏพระนคร.
- สุภาพร คงศิริรัตน์. (2553). *การศึกษาพระโลกทัศน์ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ปรากฏในพระราชหัตถเลขา*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต, สาขาวิชาภาษาไทย, คณะมนุษยศาสตร์, มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- สุภาพร คงศิริรัตน์. (2558). *โลกทัศน์ของลาวที่ปรากฏในคอลัมน์ “นานาสาระ” ของหนังสือพิมพ์เวียงจันทน์ใหม่*. *วารสารรมยสาร*, 13(3), 107-135.